

OSMANLI'NIN BOSNA-HERSEKTE'Kİ SON MİRASINI PELJESAC KÖPRÜSÜ'NÜN KUŞATMASINDAN KURTARMAK İÇİN SON FIRSAT

Senad SEVDİK

Blog No: 12
26.02.2021

Senad SEVDİK

Misafir Araştırmacı, Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)

Giriş

Tarihsel olarak, Ragusa/Dubrovnik Cumhuriyeti, iki deniz kıyı bölgesi olan, Neum-Klek yarımadasını ve Sutorinayı Osmanlı İmparatorluğuna, Karlofça Antlaşması ile 1699 yılında terk etmiştir. Dubrovnik Cumhuriyetinin, Neum ve Sutorinayı tampon bölge olarak Osmanlıya terk etmek istemesinin sebebi, Venedik Cumhuriyetinin kendisine karadan yöneltebileceği saldırıları önlemektir.[1] Bununla birlikte, günümüzde Bosna-Hersek (BH) topraklarının denize tek çıkış noktası olması nedeniyle Neum kenti, önemli olma konumunu sürdürmektedir. Son zamanlarda gündeme gelen Pelješac Köprü projesi, Bosna-Hersekin hukuki hakkı olan, açık denizlere erişim hakkını tehdit etmektedir. Pelješac Köprüsüyle, Hırvatistan Cumhuriyetinin ve aynı zamanda Avrupa Birliğinin toprak bütünlüğünün sağlanması ve Dubrovnik-Neretva bölgesinin Hırvatistanın anakarasıyla birleştirilmesi amaçlanmaktadır.[2] Hırvatistan ve Bosna-Hersek, 1998 tarihli Neum Antlaşmasını onaylamakta başarısız oldular. Hırvatistanın Avrupa Birliğine 2013te üye olması, sınır sorunlarından kaynaklanan durumu daha da kötüleştirmiştir. Bu makale, Pelješac Köprüsünü, ABnin Balkanlardaki istikrarsızlaştırma süreci, Bosna-Hersekin üçlü Cumhurbaşkanlığı üyelerinin demeçleri, Neumun yasal denize erişimi ve Türkiyenin Pelješac Köprüsünü engellemeye yönelik muhtemel çözüm önerileri açılarından analiz etmektedir.

Avrupa Birliğinin Balkanları İstikrarsızlaştırması

Balkanlaştırma, çokuluslu devletlerin etnik olarak homojen küçük bölgelere bölünmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu politika, Balkanlarda 1990lardan beri açıkça görülmektedir. Maalesef bu istikrarsızlaştırma, ABnin Slovenya ve Hırvatistanı sırasıyla 2004 ve 2013 yıllarında tam üyeliğe kabul etmesinden itibaren, Balkanları Avrupalılaştırma politikasıyla devam etmiştir. Ancak, tüm diğer Balkan ülkeleri açısından, ABye üye olmak için öncelikle Avrupalılaşmış olmak gerekmektedir.[3] AB, Balkan ülkelerinden kendi komşularıyla sınır sorunlarını çözmelerini beklemesine rağmen, aynı zamanda bilinçli olarak Pelješac Köprüsünün yapımını destekleyerek, Bosna-Hersek ile Hırvatistan arasındaki iyi komşu ilişkilerinin kötüleşmesine sebep olmaktadır. Bunu da Hırvatistanı ABye alıp ve Bosna-Herseki kaderine terk ederek gerçekleştirmektedir. Böylece, Bosna-Hersekin egemenliği, komşuları olan Hırvatistan, Sırbistan ve onların sırasıyla müttefikleri olan Almanya/AB ve Rusya tarafından tehdit edilmektedir. Buna ek olarak, AB, ne gariptir ki, Hırvatistanın ABnin tam Schengen kontrol rejimine uyma koşulunu yerine getirebilmesi için[4], inşaatı bir Çinli şirkete verilen Pelješac Köprüsünün yapım masraflarının %85ni de karşılamaktadır. AB, 2022de tamamlanması beklenen Köprü için Hırvatistana 2017 yılında, hibe olarak 357 milyon Avro vermiştir.[5]

Köprü, denizden yüksekliği 35 metreden 55 metreye çıkartılmasına rağmen, hala Bosna-Hersekin açık denizlere ulaşım hakkını engellemekte ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini (UNCLOS) ihlal etmektedir. Bu nedenle, bazı Bosna-Hersek Parlamentosu Milletvekilleri, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini ile ABnin Bosna-Hersek Temsilcisi Valentin Inzkoya mektup göndermiştir. Bu mektupta Hırvatistanın Bosna-Hersekin egemenliğini, Bosna-Hersekin başkanlığından onay almadan ihlal ettiği belirtilmektedir. Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı yetkilisi, Avrupa

Komisyonunun Hırvatistanla olan ikili ilişkilerinde, Bosna-Herseke danışmadığını ifade etmiştir.[6] Böylece, komşu ülkelerin ikili anlaşmazlıklarının ABne katılımdan önce çözümlenmiş olması gerektiği halde, AB, alaycı bir şekilde komşular arasındaki ikili anlaşmazlığın tırmanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Emekli Türk Amiral Cem Gürdenizin, Pelješacın, ABnin jeostratejik projesi olduğu ve ABnin açık denizlere erişimi olan bir Bosna-Hersek ya da BHin bölgedeki varlığını istemediği yönündeki değerlendirmesini hatırlatmakta da fayda vardır.[7]

Bosna-Hersekin Üçlü Cumhurbaşkanlığı Üyelerinin Demeçleri

Bosna-Hersekin iç politikası açısından, Pelješac sorununu çözmekteki en büyük engel, BH Cumhurbaşkanlığının Sırp üyesi Milorad Dodikin projeye verdiği destek ve Hırvatlarla olan müttefikliği nedeniyle, taraflar arasındaki uzlaşma eksikliğidir. Buna ilaveten, Dodik, gerekirse Bosnalı Sırpların çıkarlarını korumak amacıyla, *entite*nin hayati çıkarları kartını kullanarak dava açılmasını engelleyeceğini belirtmiştir. Hırvatistan Başbakanı Andrej Plenković de, Pelješac Köprüsünün, Hırvatistanın toprak bağlantısını sonsuza kadar garanti ve temin edeceğini vurgulamıştır. SDA Partisi Başkanı Bakir Izetbegović, Hırvatistanın toprak alanlarını birbirine bağlama hakkını kabul ettiklerini, ancak BHin açık denize erişim hakkının göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.[8] BH Cumhurbaşkanlığı Hırvat Üyesi Željko Komšićе göre, tartışma, sadece Pelješac Köprüsünden ibaret olmayıp, Hırvatistan ile deniz sınırı da tartışmalıdır.[9] Aynı zamanda açık denize erişim açısından, BHin Cumhurbaşkanlığı Boşnak Üyesi Šefik Džaferović de aynı görüştedir. Komšić ve Džaferović, eğer Hırvatistan teklifi reddederse, Hamburgtaki Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesine başvurulacağını belirtmiştir. Ancak Milorad Dodikin, BHin Sırp Cumhuriyeti (Republika Srspka) kesiminin Ulusal Meclisinde aldığı üçte ikiden fazla destek (%72) ve Pelješac Köprüsüne karşı dava açılmasının veto edilmiş olması nedeniyle, Bosna-Hersekin, Hırvatistanı dava etmesi mümkün değildir. Böylece Hırvatistana dava açılması için, Dodikin onayı gerekmektedir.[10] İlaveten, Avrupa Komisyonu eski Başkanı Jean-Claude Juncker, Slovenya, Hırvatistan ile sınır problemlerine rağmen Hırvatistanı dava etmemiş olduğu için, BHin de Hırvatistana dava açmayacağı görüşündedir.[11] Böylece, BHin açıkça bölgede bir müttefiki bulunmaması ve UNCLOSa göre hukuki olarak haklı olması çerçevesinde, BH adına arabuluculuk yapmak için, Türkiye, en iyi seçenek olarak gözükmektedir.

Neum Kentinin Yasal Denize Erişimi

Badinter Komisyonunun, Yugoslavyanın feshedilme sürecine girdiğine yönelik kararını takiben, ardıl devletler arasındaki ilk sınır antlaşması yapılmıştır. Hırvatistan Cumhuriyeti ile Bosna-Hersek arasındaki devlet sınırına ilişkin olan bu antlaşma, Hırvatistan Başkanı Franjo Tuđman ile BH Cumhurbaşkanlığı Boşnak Üyesi Alija Izetbegović tarafından 30 Temmuz 1999da Saraybosnada imzalanmıştır. Bu sınırlar, 1991 yılında sona eren Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinin sınırlarına göre belirlenmiştir. Neum-Klek Yarımadasının deniz sınırı ise, ortay hat ile sınırlandırılmıştır. (Aşağıdaki şekil 1e bakınız).

1999 Sınır Antlaşmasının 4üncü Maddesinde belirtildiği üzere, Denizdeki Devlet sınırı, Hırvatistan Cumhuriyeti ile Bosna-Hersek toprakları arasındaki denizin orta hat çizgisi boyunca uzanır. Bu da 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesine göre uygundur.[12] Klek yarımadası yakınlarındaki Mali Školj ve Veliki Školj adacıklarının da Klek yarımadasına çok yakın olmaları nedeniyle Bosna-Herseke verildiğinin dikkate alınması önem taşımaktadır. Hırvatistanın antlaşmayı tanıyor gözükmesine ve her iki tarafça iyi niyetle uygulanmasına rağmen, bu antlaşma, Hırvatların, iki küçük adanın Bosna-Herseke verilmesine itirazı nedeniyle onaylanmamıştır.

Şekil 1

Kaynak: *Thomas Bickl, Bridge over Troubled Waters: The Pelješac Project, China, and the Implications for Good-Neighbourly Relations and the EU, Politička Misao: Časopis Za Politologiju 56, no. 3–4 (2019): 50–78, https://doi.org/10.20901/pm.56.3-4.03*

Ancak, BH, her zaman Hırvat limanı olan Pločeyi kendi ticari faaliyetleri için kullanmıştır. BM Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin (BMDHS), 7nci Maddesine göre, Düz esas hatların oluşturduğu çizginin sahilin genel yönünden hissedilir bir biçimde sapmaması ve bu hatların berisinde kalan deniz uzantılarının iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için, bunların kara sahasına yeter derecede bağlı olmaları gerekir.[13] Ancak Hırvatistan, 7nci Maddeyi maksimum avantaj için kendi çıkarına istismar etmekte ve bu nedenle şimdi Pelješac köprüsünün yapılması sorunlara neden olmaktadır. Aynı zamanda BM Deniz Hukuku Sözleşmesine göre, Hırvatistanın Dalmaçya adalarının dış uçlarından geçen düz ana hatlarının hukukiliği de tartışmalıdır. Hırvatistanın bu düz ana hatları Bosna-Hersekin düz ana hatları ile kesiştiğinden, Hırvatistanın düz ana hat çizgileri, BMDHSnin 7nci Maddenin 6ncı Fıkrasını ihlal etmektedir. Bu sebeple, 2007-2010 yılları arasında Bosna-Hersek birçok kez Hırvatistanı uyararak, özellikle Hırvatistanın Cape Vodnjak adası ile Cape Proizd adası arasındaki düz ana hatlarını tanımadığını bildirmiştir (Aşağıdaki şekil 2ye bakınız). BMDHSnin 8inci Maddesi 2nci Fıkrası da Bosna-Herseke, açık denizden Neuma ve tam tersi olacak şekilde, serbest zararsız geçişe de izin vermektedir.[14] Bu sebeple, Pelješac Köprüsü, Bosna-Hersekin egemenliğini üç yönden ihlal etmektedir; birincisi, taraflar arasında açıkça onaylanmış antlaşma olmadığına göre, Hırvatistan köprü yapımını durdurmak zorundadır. İkincisi, BMDHSin Bosna-Herseke verdiği hakla, taraflar arasında ikili görüşmeler yapılması gerekmektedir. Son olarak, BMDHSnin 284üncü Maddesi de Hırvatistandan 30 gün içinde yanıt gelmezse, Bosna-Herseke Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinde (ITLOS) hukuki süreci başlatma hakkı tanımaktadır. (BH Cumhurbaşkanlığının Kararı, 16 Temmuz 2019).

Şekil 2

Kaynak: *Thomas Bickl, Bridge over Troubled Waters: The Pelješac Project, China, and the Implications for Good-Neighbourly Relations and the EU, Politička Misao: Časopis Za Politologiju 56, no. 3–4 (2019): 50–78, https://doi.org/10.20901/pm.56.3-4.03*

Bu nedenle, Bosna-Hersek, ancak ve ancak, BH Cumhurbaşkanlığının Sırp Üyesi Milorad Dodikin dava açma kararını onaylaması halinde, Hırvatistan aleyhine Uluslararası Adalet Divanına (UAD) ve Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesine (ITLOS) başvurabilir. BH Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska) tarafının, 1999 antlaşmasına karşı Hrvatska Kostajnica (Hırvatistan) ile Bosanska Kostajnica (BH) arasındaki Una nehri üzerinde bir adayla ilgili itirazları olduğu da belirtilmelidir. İlaveten, Dubrovnik bölgesi de Klek yarımadası ile iki adasının Bosna-Herseke terkedilmesi nedeniyle anlaşmaya itiraz etmiştir. Ancak BHin, bunu kabul etmesi mümkün değildir, zira BH için bunu kabullenmek, deniz devleti olma statüsünü ve ayrıca BMDHSnin garanti ettiği hakları kaybetmek anlamına gelmektedir. Bu iki itiraz, 14 yıldır iyi niyetle uygulanmasına rağmen, Hırvatistan ile BH arasındaki 1999 antlaşmasının onaylanmasını engellemiştir. Bu, Bosna-Hersekin karasularının, her zaman Hırvatistanın iç sularıyla çevrelenmesi sonucunu vermektedir. Dolayısıyla, böylesi bir karşılıklı bağımlılık, kesinlikle ABnin istikrarsızlaştırma girişimleri olmaksızın iki tarafı, barışçıl şekilde, sınır aşan işbirliğine teşvik etmektedir.[15]

Türkiyenin Pelješac Köprüsü için Muhtemel Çözüm Önerileri

Türkiyenin, liberal ve Batı yönelimleri nedeniyle Balkanlara yönelik dış politikası güvenlik ve istikrar üzerine odaklanırken, Balkanların güvenliği Türkiyenin Avrupa hedefleriyle örtüşmektedir.[16] Philip Robbins ve Birgül Demirtaşa göre Türkiye, Balkan bölgesi siyasetinde, sert güç veya stratejik askeri çıkarlardan ziyade, kimlik, dilsel, kültürel, ekonomik ve göç unsurlarını içeren yumuşak güç kullanmıştır.[17] Bosna savaşı sırasında Türkiye, AB-Türkiye ilişkilerini kötüleştirmemesi için, bu savaşın dinler arası savaş olarak algılanmaması konusunda son derece ihtiyatlı davranmıştır. Savaşı Birleşmiş Milletler kanalıyla sona erdirmek için *İslam İşbirliği Teşkilatı*nı kullanmakta oldukça aktif olmasından dolayı, Türkiyenin yumuşak gücü Bosna savaşı sırasında belirgindir. Dolayısıyla, Türkiyenin yumuşak gücü ve Batılı kimliği savaş sırasında Bosnada istikrar girişimlerinin uygulanmasına imkan sağlamış ve bu da Avrupalıların gözünde itibarlarını artırmıştır. Türkiyenin yumuşak güç politikasının bir başka örneği de 1992de İstanbulda düzenlenen Balkan konferansında, Balkan ülkeleri arasındaki arabuluculuk rolü olmuştur. Boşnaklara yönelik silah ambargosunun kaldırılması için Cumhurbaşkanı Süleyman Demirelin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyelerine gönderdiği mektup da bu konuda bir başka istikrar unsuruydu.[18] Ayrıca, zamanın Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetinin de Hırvatlar ve Boşnaklar arasında arabuluculuk girişimleri için Saraybosnayı iki kez ziyaret etmesi, Türkiyenin yumuşak güç politikası izlediğini ve Balkanlarda istikrara öncelik verdiğini göstermiştir. Türkiye de bu yumuşak gücünü TİKA yardımları, öğrenci değişim diplomasisi ve Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cemin (1997-2002) proaktif girişimleriyle sürdürmüştür. Sayın Cem, Türkiyenin güçlü kültürel ve tarihi köklerinin

Balkanlarda yumuşak güç olarak kullanılabileceğine inanıyordu. Bu nedenle Türkiye, Sayın Turgut Özalın Başbakanlık ve Sayın İsmail Cemin Bakanlık görevleri sırasında, Soğuk Savaş döneminin pasif ve ittifaka endeksli politikası yerine, Osmanlının kültürel ve tarihi yönlerine dayanan proaktif bir dış politika izlemiştir. İlaveten, Ahmet Davutoğlu, Bakanlık hizmeti sırasında (2009-2015), İstanbul toplantıları aracılığıyla BHdeki Sırp, Hırvat ve Boşnak üyeler arasında arabuluculuk yapmayı başardığı için, sıfır sorun politikası olarak da bilinen proaktif bir dış politika izlemiştir.[19]

Pelješac projesinde ortak bir zeminde buluşmak için, bugünlerde Türkiyenin, BHdeki sağlam yumuşak güç geçmişini, bir kez daha göstermesi gerekmektedir. Türkiye, Rusya ve Almanya kanallarını kullanarak bile ihtilaf içindeki taraflar arasında arabuluculuk yapabilir. Bu iki ülke, Sırbistanı (BHdeki SC tarafını da) ve Hırvatistanı oldukça etkilediği için, Türkiye, ABnin istikrarsızlaştırmasına karşı, BH lehine güç dengesi oluşturabilir. Joseph Nyeya göre, ekonomik kapasite yumuşak güçle olumlu bir şekilde ilişkilidir. Ancak, Türkiyenin BHdeki ekonomik yatırımlarını artırması gerekmektedir. Pelješac projesi, Türkiyenin Neum kentinde modern bir liman inşa etmesi için bir fırsat olarak kabul edilebilir. Batı Balkanlar ile ilgili olarak, Türkiyenin Sırbistandaki ekonomik yatırımları Bosna Hersekdekinden önemli ölçüde fazla iken, Bosna-Türkiye ticaretindeki büyüme 2008den sonra önemli ölçüde azalmıştır. Bu durum, Bosna ekonomisindeki uzun vadeli yokluğu nedeniyle, Türkiyeye yönelik bazı eleştirilere de yol açmıştır. Özellikle 1994-2016 döneminde Türkiye, BHdeki en büyük on yatırımcı arasında bile yer almamıştır. Bu nedenle Boşnaklar, Türk yatırımcılardan ülkelerine en az Sırbistandakiler kadar yatırım yapmalarını talep etmiştir.[20] Türk Ticaret Bakanlığına göre, Mayıs 1994ten Aralık 2018e kadar, BHdeki Türk Doğrudan Yabancı Yatırımı 210,8 milyon Avro ile on birinci sırada yer almıştır [21](Aşağıdaki şekil 3e bakınız). Şekil 4, BH ile Türkiye arasındaki ticari ilişkileri ithalat ve ihracat değerleriyle gösterdiği için de çok önemlidir.[22]

Şekil 3

Kaynak: *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*

Şekil 4

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı

Şekil 4 açıkça gösteriyor ki, BH her zaman ticaret açığı veya negatif ticaret dengesi verirken, Türkiye 2000-2019 yılları arasında ticaret fazlası veya pozitif ticaret dengesi elde etmiştir. Ticaret dengesi, BHin bu konuda önemli bir ticaret açığı verdiğini de kanıtlamaktadır. Bu nedenle Türkiye, BHde daha iyi bir yumuşak güç politikasını geliştirmek için ekonomik yatırımlarını artırmalıdır.

Daha da ötesinde, Türkiyenin birinci önceliği, BH Cumhurbaşkanlığının Sırp üyesi Milorad Dodiki, Pelješac projesine karşı çıkmamaya ikna etmek olmalıdır. Cem Gürdenizin

savunduğu gibi, Türkiye, Hırvatistan ile İtalya arasındaki Münhasır Ekonomik Bölge toplantıları sırasında BHi desteklemelidir.[23] Türkiye Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu, Ankaradaki görüşmesinde BH Büyükelçisi Adis Alagice de tam destek vermiştir.[24] Bir diğer önemli bilim adamı, Cihat Yaycıya göre, hala 300 günlük bir süre var ve bu dönemde Pelješac Köprüsünün durdurulması gerekiyor. Türkiye, Pelješac Köprüsü için Barış Uygulama Konseyi (PIC) toplantısında, Boşnaklara yardım etmelidir. Hırvatistan, BH Cumhurbaşkanlığından izin bile istemediği için bu proje BMDHSne göre de yasal değildir.[25] Ayrıca Türkiye, Yüksek Temsilci Ofisini (OHR) aday gösteren ve finanse eden uluslararası toplumun ana temsilcisi olan Barış Uygulama Konseyinin (PIC) Yürütme Kurulu (Steering Board) üyesidir. Bu nedenle, Türkiyenin Barış Uygulama Konseyindeki yumuşak gücünün devam ettirilmesi, İslam Konferansı Teşkilatının (İİT) temsili olmalıdır. Dolayısıyla, Türkiyenin Bosnalı Müslümanların PICdeki çıkarlarının tek temsilcisi olarak görülmekten kaçınması, ülkenin birliğini, egemenliğini, çok dinli ve çok kültürlü yapısını korumak yoluyla devam ettirilmelidir. Türkiye ayrıca BHin Avrupa ve Avrupa-Atlantik yapılarına entegrasyonunu da desteklemektedir.[26] Son olarak, 1992-1995 yıllarında Türk Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, sert güç örneği olarak, Bosna savaşı sırasında Boşnaklara deniz yoluyla silah desteği verildiğini, ancak bu silahların %90nın Hırvatlar tarafından alındığını da belirtmektedir.[27]

Sonuç

Bosna-Hersek hukuki açıdan BMDHSne göre haklı olduğu için, Pelješac köprüsü yapılmamalıdır. AB, bu Balkanlaşma sürecini durdurmalı ve diğer ülkelerin egemenlik haklarını göz ardı etmemelidir. Dolayısıyla Türkiye, ihtilaflı taraflar arasında arabuluculuk yaparak bu güç dengesini BH lehine çevirerek tekrar istikrar yaratabilir. Türkiye ayrıca Pelješac projesini, Neumda modern bir liman inşa etmek için bir fırsat olarak değerlendirmelidir. Bu da BHin yasal deniz haklarını reddetmediğini gösterecektir. Türkiyenin de BHdeki ekonomik yatırımlarla ilgili beklentilere göre, yumuşak gücünü artırması gerekmektedir. Dahası, BH iç siyasetinde Pelješac Köprüsüne karşı ortak fikir birliği eksikliği, Türkiyenin arabuluculuğuyla Rusya veya Sırbistan kanallarıyla çözülebilir. Dolayısıyla, Türkiye için bu sorunu çözmekten başka bir şey kalmamıştır. Sonuç olarak hem BH hem de Hırvatistan, Pelješac Köprüsünü, ABnin istikrarsızlaştırma sürecine karşı, pozitif sınır ötesi işbirliğini artırmak için bir fırsat olarak değerlendirmelidir.

---

[1] Thomas Bickl, Bridge over Troubled Waters: The Pelješac Project, China, and the Implications for Good-Neighbourly Relations and the EU, *Politička Misao: Časopis Za Politologiju* 56, no. 3–4 (2019): 50–78, https://doi.org/10.20901/pm.56.3-4.03

[2] Infrastructure, *Županija Dubrovačko Neretvanska*, 2021, http://www.edubrovnik.org/en/infrastructure

[3] Katerina Kolozova, How the EU Balkanised the Balkans, *Al Jazeera*, 2019, https://www.aljazeera.com/opinions/2019/11/2/how-the-eu-balkanised-the-balkans

[4] Press Corner, *European Commission*, 2019, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6140

[5] Wikipedia Contributors, Pelješac Bridge, *Wikipedia*, accessed January 21, 2021, https://en.wikipedia.org/wiki/Pelje%C5%A1ac_Bridge

[6] Bickl, Bridge over Troubled Waters...

[7] Cem Gürdeniz, Bosna Hersek ve Akdenize Çıkış, *VeryansınTV*, January 17, 2021, https://www.veryansintv.com/bosna-hersek-ve-akdenize-cikis

[8] Vedran Pavlic, Bosnian Leader: Croatia Cannot Build Pelješac Bridge, *Total-Croatia News*, 2017, https://www.total-croatia-news.com/politics/21198-bosnian-leader-croatia-cannot-build-peljesac-bridge

[9] Komšić: Nije Sporan Pelješki Most Nego Morska Granica S Hrvatskom, *TPortal.hr*, 2019, https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/komsic-nije-sporan-peljeski-most-nego-morska-granica-s-hrvatskom-foto-20190717

[10] Pelješki Most Sarajevo Više Ne Može Ni Pokušati Zaustaviti, *Vecernji.hr*, 2019, https://www.vecernji.hr/vijesti/peljeski-most-sarajevo-vise-ne-moze-ni-pokusati-zaustaviti-1333351

[11] EU: Pelješki Most Se Gradi Bez Obzira Na Komšićevu Prijetnju, *Balkans.AlJazeera.net*, 2018, https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2018/10/10/eu-peljeski-most-se-gradi-bez-obzira-na-komsicevu-prijetnju

[12] Bickl, Bridge over Troubled Waters...

[13] IBRU: Centre for Borders Research: Publication - Durham University, *Durham University*, 2020, https://www.dur.ac.uk/ibru/publications/view/?id=231

[14] Bickl, Bridge over Troubled Waters...

[15] Bickl, Bridge over Troubled Waters...

[16] Gülçin Keskin, Türkiyenin Bosna Hersek Savaşındaki Politikası, *ResearchGate*, 2016.

[17] Birgül Demirtaş, Ankara ve Berlinin Bosna Savaşına Yönelik Politikaları: Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Uluslararası İlişkiler/International Relations* 4, no. 13 (2007).

[18] Demirtaş, Ankara ve Berlinin Bosna Savaşına Yönelik Politikaları.

[19] Jahja Muhasilović, Turkeys Soft Power and Public Diplomacy in Bosnia-Herzegovina and Sandžak (2002-2017), *Union of Turkish World Municipalities*, 2020, http://www.tdbb.org.tr/tdbb/wp-content/uploads/2020/12/Jahja-Muhasilovic-30122020-2.pdf

[20] Muhasilović, Turkeys Soft Power and Public Diplomacy…

[21] Republic of Turkey Sarajevo Embassy Commercial Counsellor, Report of Bosnia and Herzegovina, *Ministry of Trade of the Republic of Turkey*, 2020, https://ticaret.gov.tr/data/5b8a43355c7495406a2276af/Bosna%20Hersek%20%C3%9Clke%20Raporu%202020.pdf

[22] Republic of Turkey Sarajevo Embassy Commercial Counsellor, Report of Bosnia and Herzegovina.

[23] Gürdeniz, Bosna Hersek ve Akdenize Çıkış.

[24] EDSBILISIM, Cem Gürdeniz Yazdı, Türkiye-Bosna Birleşti, *VeryansınTV*, January 20, 2021, https://www.veryansintv.com/gurdeniz-yazdi-turkiye-bosna-birlesti

[25] İyi Hisset Gündem, Cihat Yaycı: Bosna Herseki Koruyalım!, *YouTube*, January 23, 2021, https://www.youtube.com/watch?v=Anbi5ba13gQ

[26] Organization of Islamic Cooperation, Report of the OIC Contact Group on Bosnia and Herzegovina, *Report of the OIC Contact Group on Bosnia and Herzegovina*, September 25, 2010, https://www.oic-oci.org/topic/?t_id=4297&ref=1841&lan=en

[27] Demirtaş, Ankara ve Berlinin Bosna Savaşına Yönelik Politikaları.

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: SEVDİK, Senad. 2026. "OSMANLI'NIN BOSNA-HERSEKTE'Kİ SON MİRASINI

PELJESAC KÖPRÜSÜ'NÜN KUŞATMASINDAN KURTARMAK İÇİN SON FIRSAT ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2021 / 12. Şubat 26. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/Blog/OSMANLI-NIN-BOSNA-HERSEKTE-KI-SON-MIRASINI-PELJESAC-KOPRUSU-NUN-KUSATMASINDAN-KURTARMAK-ICIN-SON-FIRSAT

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır